

Κοινωνική συμμετοχικότητα: Παράδειγμα μίας βιβλιοθήκης σε κέντρο αποκατάστασης για άτομα με αναπηρίες

Αγαπητές κυρίες, αγαπητοί κύριοι, αγαπητοί συνάδελφοι,

Ονομάζομαι Helmut Obst. Θέλω να σας καλωσορίσω στην εισήγησή μου με τίτλο «Κοινωνική εργασία σε βιβλιοθήκες: Το παράδειγμα της βιβλιοθήκης ενός κέντρου αποκατάστασης για άτομα με σωματική αναπηρία» και να ευχαριστήσω θερμά το Ινστιτούτο Goethe που με προσκάλεσε εδώ.

Στην εισήγηση αυτή για την κοινωνική εργασία στις βιβλιοθήκες θα ακολουθήσω την εξής δομή. Αρχικά θα σας συστηθώ και θα αναφερθώ στην επαγγελματική κατάρτισή μου, επ' αφορμή της οποίας θα σας μιλήσω για την εκπαίδευση και τις σπουδές στον τομέα της κοινωνικής εργασίας σε βιβλιοθήκες. Στη συνέχεια θα σας παρουσιάσω διεξοδικότερα το «Ίδρυμα Pfenningparade», τον εργοδότη μου. Ως παράδειγμα της κοινωνικής εργασίας σε βιβλιοθήκες στην πράξη θα χρησιμοποιήσω τη βιβλιοθήκη του Ίδρύματος Pfenningparade. Εδώ θα θίξω τις ειδικές προβλέψεις που έχουν γίνει στους χώρους και στη διαρρύθμιση της βιβλιοθήκης, τη συγκρότηση της συλλογής, την παροχή βοήθειας και την εξυπηρέτηση, καθώς και τη διοργάνωση εκδηλώσεων. Θα κλείσω τη διάλεξή μου με μια ανασκόπηση της ως τώρα πορείας της βιβλιοθήκης και μια ματιά στις μελλοντικές εξελίξεις.

Κατ' αρχάς σε ό,τι αφορά την επαγγελματική μου εκπαίδευση. Γεννήθηκα το 1978 στο Μόναχο και το 1997 αποφοίτησα από το Γυμνάσιο, με το γενικό δίπλωμα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση. Το 1997-1998 εκπλήρωσα τις στρατιωτικές μου υποχρεώσεις προσφέροντας κοινωνική εργασία σε ένα Εργαστήριο Ειδικής Αγωγής για άτομα με νοητική υστέρηση στο Μόναχο. Απασχολούμουν στην αποθήκη και ως οδηγός στη μεταφορά των παραγόμενων προϊόντων καθώς και τη μεταφορά προσώπων. Αυτή ήταν η πρώτη μου επαφή με άτομα με νοητική υστέρηση και μου δόθηκε η ευκαιρία να αναπτύξω μια συμπεριφορά απέναντί τους που να χαρακτηρίζεται από φυσικότητα, σεβασμό και ευαισθησία. Ύστερα από δύο εξάμηνα (1998-1999) στο Τμήμα Ψυχολογίας στην πόλη Eichstätt της Βαυαρίας, φοίτησα στην Ανώτατη Σχολή Μέσων Επικοινωνίας της Στουτγάρδης. Εκεί από το 1999 ως το 2003 παρακολούθησα τον κύκλο σπουδών «Δημόσιες Βιβλιοθήκες» και έλαβα τον τίτλο του διπλωματούχου βιβλιοθηκονόμου (Ανώτατη Τεχνική Σχολή). Το πτυχίο αυτό περιλάμβανε και ένα εξάμηνο πρακτικής άσκησης στις Δημοτικές Βιβλιοθήκες της Βιέννης στην Αυστρία. Στις σπουδές μου έδωσα βάρος, μεταξύ άλλων, στην κοινωνική εργασία σε βιβλιοθήκες, με επόπτρια καθηγήτρια την κυρία Suzanne Krüger. Σε μία από τις φοιτητικές μου εργασίες ασχολήθηκα με τις βιβλιοθήκες ασθενών στη Γερμανία. Επίσης πραγματοποιήσαμε επισκέψεις σε βιβλιοθήκες νοσοκομείων καθώς και στη βιβλιοθήκη του Ίδρύματος Pfenningparade, όπου εργάζομαι σήμερα. Πέραν αυτού, επεξεργαστήκαμε το θέμα της εργασίας σε βιβλιοθήκες και της πολιτιστικής εργασίας με ηλικιωμένους ανθρώπους και γνωρίσαμε παραδείγματα κοινωνικής εργασίας σε βιβλιοθήκες των ΗΠΑ, όπως είναι η Δημόσια Βιβλιοθήκη Berkeley στην Καλιφόρνια και η Δημόσια Βιβλιοθήκη της Νέας Υόρκης. Ολοκληρώνοντας τις σπουδές μου, το 2003 ανέλαβα τη διεύθυνση της βιβλιοθήκης του Ίδρύματος Pfenningparade. Προκειμένου να μπορέσω να διευθύνω και την ομάδα εργασίας του Πολιτιστικού Φόρουμ του Ίδρύματος Pfenningparade, παρακολούθησα μια σειρά επιμορφωτικών επαγγελματικών σεμιναρίων Πολιτιστικής Διαχείρισης σε μια ιδιωτική σχολή.

Και τώρα θα ήθελα να σας παρουσιάσω το Ίδρυμα Pfenningparade. Το Pfenningparade είναι ένα κέντρο αποκατάστασης στο Μόναχο. Εδώ λαμβάνουν υποστήριξη και απασχολούνται άνθρωποι με σωματικές αναπηρίες. Στόχος είναι μια αυτόνομη, ανεξάρτητη διαβίωση και ένας όσο το δυνατόν μεγαλύτερος βαθμός ένταξης στην κανονική επαγγελματική ζωή. Το όνομα του Ίδρύματος προέρχεται από μια πρωτοβουλία συγκέντρωσης χρημάτων για τα θύματα της επιδημίας πολυομελίτιδας στις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1950, τη λεγόμενη "march of dimes" (παρέλαση της δεκάρας). Το 1952, ιδρύθηκε κατ' αντιστοιχία το Ίδρυμα Pfenningparade στο Μόναχο. Σήμερα, οι εγκαταστάσεις, που έχουν την έδρα τους στα βόρεια του Μονάχου, περιλαμβάνουν ξενώνες, εργαστήρια και σχολεία για άτομα με σωματικές αναπηρίες. Το Pfenningparade απευθύνεται σε ανθρώπους με σωματική αναπηρία. Εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, στο Ίδρυμα δεν γίνονται δεκτά άτομα με νοητική υστέρηση. Οι διάφορες μορφές αναπηρίας συμπεριλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, περιπτώσεις ατόμων με σπαστικότητα, κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις, κινητικά προβλήματα, πολλοί από τους οποίους χρησιμοποιούν αμαξίδιο. Το Ίδρυμα απασχολεί 1500 εργαζόμενους, στους οποίους συγκαταλέγονται άτομα με ειδικές ανάγκες, και παρέχει βοήθεια σε 1000 πελάτες-

ασθενείς. Ο κύκλος εργασιών του Pfennigparade ανέρχεται στα 100 εκατ. ευρώ ετησίως. Το Ίδρυμα χρηματοδοτείται κατά κύριο λόγο από δικούς του πόρους και πέραν αυτού λαμβάνει οικονομική στήριξη μέσω δωρεών. Στο Ίδρυμα υπάγονται και λειτουργούν 13 θυγατρικές εταιρείες, όπως η Υπηρεσία Προγραμματισμού, Γραφικών τεχνών και σχεδιασμού, χειροτεχνίας και καλλιτεχνικής χειροτεχνίας και ανθοκομικής. Πελάτες του Ίδρυματος είναι γνωστές εταιρίες όπως η BMW, η Siemens και η Infineon. Η Υπηρεσία Σάρωσης συγκεντρώνει καθημερινά τα παραστατικά των λογιστικών εγγράφων της Infineon και τα μεταβιβάζει μέσω μόνιμης γραμμής στην Πορτογαλία.

Οι εκπαιδευτικές μονάδες του Pfennigparade περιλαμβάνουν νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο, πεντατάξιο και δεκατάξιο σχολείο και τεχνικό λύκειο. Συνολικά προγυμνάζονται στο Pfennigparade πάνω από 500 μαθητές, με αναπηρία και χωρίς, για να λάβουν μέρος στις γενικές εξετάσεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο δεκατάξιο σχολείο και το τεχνικό λύκειο φοιτούν μαθητές και μαθήτριες με ειδικές ανάγκες και χωρίς, ενώ στα υπόλοιπα σχολεία διδάσκονται μόνο παιδιά με ειδικές ανάγκες. Με 517 μαθητές την προηγούμενη χρονιά, το ίδρυμα είναι το μεγαλύτερο σχολείο ενσωμάτωσης στη Βαυαρία με κέντρο βάρους την ενίσχυση της σωματικής και κινητικής ανάπτυξης.

Η βιβλιοθήκη του Ίδρυματος Pfennigparade διαδραματίζει επίσης ένα ρόλο που αφορά την κοινωνική ενσωμάτωση. Επιπλέον είναι ταυτόχρονα δημόσια βιβλιοθήκη και σχολική βιβλιοθήκη των εκπαιδευτηρίων Ernst-Barlach. Οι ημέρες λειτουργίας είναι προσαρμοσμένες στο σχολικό ωράριο – στις διακοπές των σχολείων η βιβλιοθήκη παραμένει κλειστή. Στους αναγνώστες παρέχονται 12.700 τεκμήρια έντυπου και οπτικοακουστικού υλικού. Η συλλογή περιλαμβάνει δοκίμια, μυθιστορήματα, παιδικά και εφηβικά βιβλία, περιοδικά, ακουστικά βιβλία, CD-Rom, DVD και παιχνίδια. Ο προϋπολογισμός των έντυπων και οπτικοακουστικών μέσων ανέρχεται σε 10.000 ευρώ ετησίως, επιτρέποντας έτσι τον διαρκή εμπλουτισμό και την ανανέωση της συλλογής. Προκειμένου να υπογραμμιστεί ο κοινωνικός χαρακτήρας της βιβλιοθήκης μας δεν απαιτούνται τέλη δανεισμού, παρά μόνο τέλη εγγραφής και καθυστέρησης. Ο προϋπολογισμός καλύπτεται από πόρους του ιδρύματος. Περίπου 650 ενεργοί χρήστες επισκέπτονται κάθε χρόνο τη βιβλιοθήκη. Το προσωπικό αποτελείται από τον διευθυντή, έναν διπλωματούχο βιβλιοθηκονόμο – η θέση στην οποία απασχολούμαι εγώ– και μία συνεργάτιδα του Έτους Εθελοντικής Κοινωνικής Εργασίας. Η απασχόληση αυτή αφορά μια θέση στο πλαίσιο εθελοντικής εργασίας επ’ αμοιβή, η οποία καλύπτεται κατά κύριο λόγο από νεαρές γυναίκες για ένα σχολικό έτος. Κατ’ αναλογία υπάρχουν οι θέσεις για όσους επιλέγουν την εναλλακτική κοινωνική θητεία αντί της στρατιωτικής θητείας, οι οποίες στη Γερμανία μπορούν να καλυφθούν από νεαρούς άνδρες.

Στους χώρους και τη διαρρύθμιση της βιβλιοθήκης μπορεί κανείς να παρατηρήσει ορισμένες ιδιαιτερότητες. Ήδη κατά το σχεδιασμό, δόθηκε προσοχή ώστε η απόσταση ανάμεσα στα ράφια να επιτρέπει την ταυτόχρονη διέλευση δύο αμαξιδίων. Όσοι χρησιμοποιούν αμαξίδια χρειάζονται βοήθεια για να φτάσουν στα επάνω ράφια. Η βοήθεια αυτή παρέχεται πρόθυμα από το προσωπικό της βιβλιοθήκης. Ο γκισές και τα τραπέζια με Η/Υ, Internet και ηλεκτρονικό κατάλογο της βιβλιοθήκης (OPAC) έχουν το κατάλληλο ύψος για όσους χρησιμοποιούν αμαξίδια. Επιπλέον, το όλο κτίριο είναι διαμορφωμένο με επίπεδους διαδρόμους και εξοπλισμένο με ράμπες και ανοιγόμενες πόρτες. Επίσης διαθέτει πολυάριθμες τουαλέτες για άτομα με σωματική αναπηρία.

Στη βιβλιοθήκη αυτή σημαντικές είναι και οι ιδιαιτερότητες της συγκρότησης της συλλογής. Κατά την επιλογή του έντυπου και οπτικοακουστικού υλικού έχει δοθεί έμφαση στο θέμα της αναπηρίας. Στα εγχειρίδια μπορεί να βρει κανείς μεγάλο αριθμό ταξιδιωτικών οδηγιών και συμβουλευτικών εντύπων για άτομα με ειδικές ανάγκες, βιβλιογραφία για τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες και το νομικό πλαίσιο των εργαστηρίων ειδικής αγωγής, καθώς και σχετικά ιατρικά εγχειρίδια. Στον τομέα της λογοτεχνίας υπάρχουν πολλά έργα με θέμα την αναπηρία ή μυθιστορήματα συγγραφέων με ειδικές ανάγκες. Στα περιοδικά έχουμε έξι τίτλους που αναφέρονται σε διάφορα θέματα της αναπηρίας, όπως τις κοινωνικές προεκτάσεις της αναπηρίας, τη μεταφορά ατόμων με ειδικές ανάγκες, τα ταξίδια, την κινητικότητα αλλά και όψεις του προβλήματος σε τοπικό επίπεδο. Στην παιδική και νεανική λογοτεχνία υπάρχουν πολλά συναφή βιβλία που απευθύνονται στις διάφορες ηλικίες, από εικονογραφημένα βιβλία μέχρι μυθιστορήματα για εφήβους. Εκπροσωπούνται όμως και όλοι οι δημοφιλείς τίτλοι παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας. Έτσι, για παράδειγμα, παρέχουμε όλο το υλικό για τον Χάρι Πότερ, ταινίες, βιβλία, ακουστικά βιβλία και CD-Rom. Επίσης, μεγάλη απήχηση έχει το συνδρομητικό νεανικό περιοδικό με πόστερ και πολλά δώρα.

Ωστόσο η πιο σημαντική ιδιαιτερότητα αυτής της ειδικής βιβλιοθήκης αφορά την παροχή βοήθειας και την εξυπηρέτηση. Στη συνδιαλλαγή με τους χρήστες με ειδικές ανάγκες απαιτείται διαρκώς ευαισθησία και προσοχή. Μπορώ να σας δώσω μερικά παραδείγματα για την ιδιαίτερη μορφή εξυπηρέτησης των χρηστών. Μπόρεσα να φανώ αρκετές φορές χρήσιμος σε μια κωφόλαλη κυρία σε αμαξίδιο, βοηθώντας την να διαλέξει ένα DVD με νεύματα. Παραπληγικοί αναγνώστες επίσης χρειάζονται βοήθεια κατά την επιλογή έντυπου και οπτικοακουστικού υλικού. Η κυρία στη φωτογραφία της παρουσιάσής μου κινεί μόνο το κεφάλι της και κατευθύνει το αμαξίδιό της με το πιγούνι. Η βιβλιοθήκη είναι ένας τόπος κοινωνικής συνεύρεσης και προσφέρει στους συμμετέχοντες στο εργαστήρι και στους μαθητές την ευκαιρία για κοινωνικές επαφές στο διάλειμμα και κατά τη διάρκεια της ημέρας. Ένας μαθητής με δύο τεχνητούς βραχίονες χρειάζεται βοήθεια κατά την πληρωμή των τελών ή για να κατεβάσει το έντυπο και οπτικοακουστικό υλικό από τα ράφια. Ακόμη, μια γυναίκα που χρησιμοποιεί αμαξίδιο και ένας «πεζός» έχουν αναπτύξει μεταξύ τους μια σχέση.

Οι δυσκολίες στην ομιλία και τη συνεννόηση περιορίζουν κάποιες φορές την επικοινωνία με τους χρήστες. Η διακεκομμένη, «πιασμένη» ομιλία στα άτομα με σπαστικότητα και η χρήση λέξεων-κλειδίων από άτομα με κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις και διαταραχή του κέντρου ομιλίας χωρίς όμως νοητική υστέρηση αποτελούν εμπόδιο στην επικοινωνία. Η επαφή των μαθητών μεταξύ τους, είτε με ειδικές ανάγκες είτε όχι, είναι αναζωογονητικά φυσιολογική και αβίαστη. Οι φίλοι ευχαρίστως μετακινούνται μαζί στα ηλεκτροκίνητα αμαξίδια και οι φίλιες συνάπτονται ανεξαρτήτως της αναπηρίας, με βάση την προσωπικότητα των μαθητών και μαθητριών.

Αλλά και σε ό,τι αφορά τη διοργάνωση εκδηλώσεων υπάρχουν ιδιαιτερότητες. Στις τακτικές δραστηριότητες της βιβλιοθήκης ανήκει η συνάντηση παιχνιδιού και χειροτεχνίας, πραγματοποιείται κάθε Τρίτη και Πέμπτη, και την προετοιμασία και διεξαγωγή της έχει αναλάβει η συνεργάτιδά μου. Στις συναντήσεις αυτές οι χειροτεχνίες δεν πρέπει να είναι πολύ περίπλοκες και στα παιδιά με δυσκολίες παρέχεται βεβαίως βοήθεια. Στην επιλογή παιχνιδιών προτιμώνται τα παιχνίδια γνώσης και στρατηγικής έναντι των παιχνιδιών δεξιοτήτων. Επίσης, στη βιβλιοθήκη διοργανώνονται τακτικά αναγνώσεις βιβλίων για σχολικές τάξεις, μια δραστηριότητα που έχουμε αναλάβει εκ περιτροπής η συνεργάτιδά μου και εγώ. Κατά την επιλογή των βιβλίων πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη τη μειωμένη προσοχή των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Εδώ και ένα χρόνο η συνεργάτιδά μου έχει, επίσης, διαμορφώσει ένα πρόγραμμα για τις μονάδες κατοικίας των ατόμων με κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις. Διαβάζει στους ενοίκους των ξενώνων αυτών αποσπάσματα από βιβλία ή άρθρα εφημερίδων και αναλαμβάνει να παίξει το παιχνίδι τους. Δύο φορές το χρόνο διοργανώνω ένα παιδικό θέατρο για μερικές τάξεις του δημοτικού, όπου το κοινό του δικού μας σχολείου είναι ηλικιακά λίγο μεγαλύτερο από τις ομάδες στις οποίες απευθύνεται το εκάστοτε έργο, καθώς η πείρα μας έχει δείξει ότι η συγκέντρωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες είναι περιορισμένη.

Η ομάδα εργασίας του Πολιτιστικού Φόρουμ απαρτίζεται από συνεργάτιδες του Pfenningparade και άμισθα μέλη. Διοργανώνουμε περίπου πέντε εκδηλώσεις το χρόνο, από εκθέσεις, θέατρο καμπαρέ και συναυλίες, έως αυτοσχεδιαστικό θέατρο. Στόχος είναι η προσφορά πολιτιστικών εκδηλώσεων σε ένα περιβάλλον κατάλληλο για άτομα με ειδικές ανάγκες. Σκοπός μας είναι να συναντιούνται στις εκδηλώσεις μας οι συνεργάτες μας, οι ένοικοι του ιδρύματος, αλλά και όποιος άλλος ενδιαφερόμενος. Μετά την επιμόρφωσή μου στην πολιτιστική διαχείριση, από την προηγούμενη σχολική χρονιά έχω αναλάβει τη διεύθυνση της ομάδας εργασίας.

Και τώρα μια επισκόπηση των περασμένων γεγονότων-σταθμών. Το φθινόπωρο του 2006 διακριθήκαμε με το βραβείο «Βιβλιοθήκες – Εταίροι των Σχολείων». Ήταν η πρώτη φορά που προκηρύχθηκε το βραβείο και δόθηκε σε εμάς μαζί με 31 άλλες βιβλιοθήκες της Βαυαρίας. Η διάκριση τιμά τη συνεργασία των σχολείων με τις βιβλιοθήκες και για το μικρό μας θεσμό αποτελεί μια μεγάλη αναγνώριση. Το Δεκέμβριο του περασμένου χρόνου γιορτάσαμε την επέτειο των 10 ετών της βιβλιοθήκης και του Πολιτιστικού Φόρουμ, που ιδρύθηκαν το 1996. Η εβδομάδα της επετείου εορτάστηκε με μια τούρτα γενεθλίων με το σήμα της βιβλιοθήκης, με θέατρο καμπαρέ, κουκλοθέατρο και πολλές άλλες εκδηλώσεις. Στις μελλοντικές εξελίξεις μπορεί να αναφερθεί η ίδρυση οίκου ευγηρίας για άτομα με ειδικές ανάγκες του Ιδρύματος Pfenningparade. Εκεί σχεδιάζουμε να συγκροτηθεί μια μικρή βιβλιοθήκη, η οποία πιθανότατα θα διευθύνεται από άμισθα μέλη. Το πόσο επαγγελματικό θα είναι αυτό το «παρακλάδι» παραμένει ακόμη αβέβαιο. Τον επόμενο χρόνο επίσης, προβλέπεται μια εσωτερική αναδιοργάνωση της βιβλιοθήκης του Ιδρύματος Pfenningparade. Ωστόσο, οι εκτεταμένες εμβέλεις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης θα

εξακολουθήσουν να παρέχονται, όπως θα συνεχιστεί και η διαρκής επιμόρφωση από πλευράς μου.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας και είμαι στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε ερώτηση – και στα αγγλικά. Thank you.

Helmut Obst